

УДК 111.32; 130.123.4

Світлана Крилова,
м. Київ

ТОЛЕРАНТНІСТЬ І ЛЮБОВ ЯК ОСНОВИ КРАСИ ВІДНОСИН У СУСПІЛЬСТВІ

Визначається специфіка понять «спілкування» і «відносини» в контексті сучасних соціокультурних чинників. Аналізується феномен толерантності в буденному, граничному та метаграничному бутті. Доводиться, що у метаграничному бутті толерантність ґрунтується на волі до любові та свободи. Акцентується на красі відносин із ворогом. Співвідносяться поняття «краса спілкування» і «краса взаємин». Умовою трансформації краси спілкування у красу взаємин вважається співтворчість. Любов усвідомлюється як вищий прояв краси відносин у суспільстві.

Ключові слова: краса відносин, краса спілкування, толерантність, любов.

Міркуючи над проблемою краси відносин у суспільстві, важливо диференціювати поняття «відносини» та «спілкування». Відносини відбуваються тоді, коли завдяки діям, словам чи навіть думкам і почуттям, вираженим у текстах, відбувається зміна долі інших людей, а отже, здійснюються вчинки. Під спілкуванням можна розуміти обмін інформацією і почуттями, який зазвичай не піднімається на рівень вчинків. Звісно, спілкування теж впливає на нас: спілкування з однією людиною – монотонне та

буденне, а з іншою – веде до особистісного зростання, примушує розвиватися, активізує на творчі дії.

У чому ж різниця небуденного спілкування та відносин? Навіть небуденне спілкування може лише зацікавлювати нас, але не вести до екзистенційного єднання, яке є обміном вчинками, тобто відносинами. Однак відносини теж є спілкуванням, – це особливе, екзистенційне спілкування, екзистенційна комунікація (К. Ясперс). У такому спілкуванні люди еднаються і духовно, і душевно, у них з'являється спільний життєвий світ. Дійсно, одне спілкування не залишає в нашій душі нічого, а інше – не лише впливає, а й змінює нашу особистість, що відбувається, наприклад, у стані закоханості, який є не просто спілкуванням, а *відносинами*. Отже, поняття «спілкування» є більш широким, таким, що включає в себе поняття «відносини». Можна стверджувати, що відносини є *актуальний максимум спілкування*, його граничне напруження.

Проте відносини самі по собі не несуть у собі краси. Як і вчинки, відносини можуть бути і красивими, і потворними, – екзистенційна глибина і краса в нашому світі, на жаль, не тотожні. Красу відносин породжує обмін красивими вчинками. Іншими словами, краса відносин – це екзистенційна комунікація, наповнена моральною красою – відповідальністю, турботою, толерантністю. Краса відносин виростає з краси *спілкування*.

У сучасному світі спілкування нечасто має екзистенційну глибину, яка призводить до відносин, тим більше – до краси відносин. Яскравим прикладом такого поверхневого спілкування є спілкування в Інтернеті, особливо у так званих «соціальних мережах». Чи може комунікація в Інтернеті переростати у відносини? Можна спробувати відповісти на це питання позитивно. Якщо людина під впливом спілкування в Інтернеті змінює світогляд і вчинки, то таке спілкування можна назвати відносинами. Але якщо таке спілкування не змінює внутрішнього і зовнішнього світу, то це – лише комунікативна взаємодія, часто на рівні «Я – Воно», а не «Я – Ти».

Корисність або навіть екзистенційна значущість інформації, яку людина отримує при спілкуванні в Інтернеті, ще не робить спілкування відносинами. Наприклад, людина дізнається через співрозмовника в соціальній мережі про видавництво, де можна

надрукувати свої твори, переконує редактора в необхідності видання своєї книги, яка виходить друком, людина стає відомою й реалізованою. Однак це не завжди веде до зародження відносин із людиною, яка інформувала про видавництво. З іншого боку, в Інтернеті ми зустрічаємо й потворні відносини, обмін потворними вчинками – екзистенційно насичені й болючі плітки про друзів тощо. Водночас, у Інтернеті ми спостерігаємо й красу відносин, коли люди знаходять одне одного, допомагають позбавитися самотності, творчо співпрацюють. Це теж відносини, бо вони змінюють взаємодію людини зі світом. Звідси зрозуміло, чому частіше кажуть про спілкування в Інтернеті, а не відносини в Інтернеті. Спілкування в Інтернеті в більшості випадків не веде до відносин, тому що людина намагається втекти від самотності, а не встановити через спілкування глибокі відносини дружби. Ми не заперечуємо можливість особистісного й навіть філософського спілкування в Інтернеті, яке вивершується до дійсних відносин, наповнених красою, здатних трансформувати особистість так, що в неї з'являється бажання змінити світогляд і буття в напрямку внутрішньої краси, яка «врятує світ». Мудре, красиве слово в Інтернеті теж може бути вчинком, який призводить до краси відносин – до катарсису, вчинку духу.

Краса відносин між людьми передбачає повагу до Іншого, його внутрішнього і зовнішнього простору та світогляду. Тому толерантність виступає одним із найважливіших аспектів краси відносин. Слово «толерантність» походить від латинського «tolero» – нести, тримати, витримувати. Звідси, толерантність є здатністю людини нести тягар власної стриманості. Варто усвідомити, що водночас потрібно не тільки стримувати себе, але й витримувати Іншого. Отже, толерантність – це здатність стримувати себе і витримувати Іншого, в результаті чого виникає конструктивна комунікація, яка є синонімом краси відносин.

У феномені толерантності закладена повага до бажання людини мати вільний життєвий простір. Пригадаємо слова сучасного канадського автора Я. Мартела: «Якщо Ви упали в рив із левом, лев розірве вас не тому, що він голодний, – заспокойтеся, тварин у зоопарку годують, а тому, що ви вторглися на його територію. Тому в цирку дресирувальник завжди виходить на арену першим, щоби леви бачили. У такий

спосіб він показує, що арена – його територія, а не їхня, стверджує свої права власника, раз-другий крикнув, тупнув ногою або лягнув батоном. І на левів це діє як ніщо інше» [5, с. 59]. У цих словах відображено прагнення всього живого мати свій життєвий простір. У людському світі це називається *особистим простором*. Краса відносин передбачає здатність відчувати цей особистий простір й не переступати його, бо порушення чужої особистої території може мати фатальні наслідки. Переживання цінності життєвого простору Іншого лежить в основі толерантності. В даному контексті йдеться не лише про життєвий простір Іншого, а й про власний: той, хто поважає свій життєвий простір і здатний подолати буденний егоцентризм, із повагою ставиться до простору Іншого. Тут йдеться не лише про зовнішній простір – власне тіло та простір навколо нього, – квартиру, земельну ділянку, робоче місце, – це повага до внутрішнього простору Іншого – до *світогляду*, який породжує принципи, ідеали та цінності [2, с. 67–68].

Справжня толерантність можлива в діалозі, який призводить до консенсусу та розв'язання суперечностей. Для набуття такої толерантності особистість повинна мати такі якості, як терпимість, високий рівень розвитку духовних і душевних рис, гнучкість у комунікації, цілісність світогляду.

Таким чином, толерантність у її глибинних виявах є передусім *світоглядною* толерантністю. Така толерантність стає наріжним каменем краси відносин не лише між особистостями, а й між спільнотами. За наявності у світі локальних конфліктів і зброї масового знищення світоглядна толерантність – умова миру в усьому світі, конструктивного соціально-економічного та культурного розвитку всіх народів. Контекстуально підкреслимо, що світоглядна толерантність є однією з архетипних рис української ментальності, що актуалізує значущість нашої культури для сучасного світового співтовариства. З одного боку, людина повинна розуміти, що нікому не дана Абсолютна Істина; з іншого – кожен із нас є носієм частки Абсолютної Істини. Тому Абсолютна Істина в її повноті народжується у співтворчому спілкуванні з іншими на основі *світоглядної толерантності*.

Міркуючи над проблемою зв'язку краси відносин і толерантності, доцільно послуговуватися методологією соціальної

метаантропології, згідно з якою людське буття в суспільстві має буденний, граничний і метаграничний виміри [8].

У буденному бутті людини толерантність значною мірою зумовлюється *страхом сильного* – батька, вчителя, керівника. Дійсно, в буденності, де людиною керують воля до самозбереження та продовження роду, глибинним мотивом толерантності є страх і почуття провини. Людина проявляє толерантність, аби сподобатись людям, від яких вона залежить, але це не толерантність, а лише гра в неї, псевдотолерантність як боягузтво, що породжує потворність відносин, а не їх красу.

У граничному вимірі людського буття, де людиною керують воля до влади та воля до пізнання і творчості, мотивом толерантності є влада, що обертає толерантність на технологію маніпуляції. В цьому вимірі буття людина намагається нав'язати власну точку зору Іншому, тому в граничному бутті, як і в буденному, маємо псевдотолерантність, яка руйнує красу відносин і призводить до різноманітних садо-мазохістичних симбіозів – батьків і дітей, чоловіків і дружин, фанатиків і тоталітарних лідерів тощо. Лише в метаграничному бутті людини толерантність перестає бути результатом страху чи прагнення до влади, вона базується на волі до любові та свободи, а тому стає справжньою повагою і відкритістю до Іншого, що зумовлює красу відносин із ним.

Толерантність є показником зрілості та цілісності і особистості, і суспільства загалом. Справжня, зріла толерантність, мотивом якої є свобода і любов, веде до краси відносин у житті і особистості, і суспільства, робить життя повноцінним і творчим. Така толерантність у вищих своїх формах є результатом творчої свободи, помноженої на любов до різноманітних форм життя. Саме така толерантність у вищих своїх проявах означає визнання права *на власну* Абсолютну Істину і за собою, і за Іншим. Це означає вирішення суперечностей псевдотолерантності буденного і граничного буття. Таке вирішення є очищенням толерантності від страху і виходом до істинної краси відносин із Іншим.

Отже, можлива толерантність від страху і толерантність від любові. Перша породжує морально потворні відносини, друга – морально красиві. Проте, ми маємо порушити проблему меж

толерантності від любові, бо є дії та вчинки, до яких не можна бути толерантними. Наприклад, коли нападають зі зброєю, толерантність перетворює людину на жертву.

Християнська етика поставила перед людством проблему краси відносин із ворогом. Навряд чи треба закликати всіх перетворюватися на толерантних жертв у руках агресорів, але все-таки варто бути толерантним до останнього у спілкуванні з тим, хто вважає нас своїм ворогом, і не поспішати підтримувати ворожнечу, тоді він, можливо, і не підніме зброї. Слід розуміти, що за винятком патологічних випадків ніхто ніколи не вдається до безпричинної агресії. Така поведінка зумовлюється нетолерантним ставленням до Іншого, некоректним вторгненням у його особистий простір і приниженням гідності. Іншими словами, не варто називати людину ворогом до останньої межі. Але, припустимо, цю межу хтось переступив не з нашої провини. Що робити? І де ця межа, за якою вичерпується толерантність? Напевно, це небезпека для життя, загроза для свободи – і зовнішньої, і внутрішньої. Однак не треба шукати загрози там, де її немає, – краса стосунків між людьми передбачає терпіння. Якщо ж воно не допомагає, не варто загострювати конфлікт, а краще звернутися за допомогою до служителів закону.

Крім того, кожен із нас повинен мати навички самозахисту, щоб у критичній ситуації оборонити себе і своїх близьких. Відомо, що заняття бойовими мистецтвами сприяють зростанню агресивності особистості. Чи не породжується замкнене коло? Відповідаючи на це питання, слід розуміти, що мудра людина здатна знайти «золоту середину» між позицією толерантної жертви, що прагне догодити всім, забуваючи про власну гідність, і войовничого борця зі злом, що кожного має за потенційного ворога. Незважаючи на те, що людина об'єктивно стала для когось ворогом, до неї все одно треба ставитись шляхетно й морально – така особистісна позиція є показником сили, а не слабкості, сприяє зміцненню гідності людини, а іноді перетворює ворога на друга, що є головним смислом і результатом краси відносин із ворогом.

У наш час дуже багато людей, схильних до створення образу ворога. Такі люди водночас є носіями і «комплексу жертви», і «комплексу ката», що нівечить їх фізично і душевно та

робить внутрішньо самотніми. Чому люди схильні до продукування образу ворога? Ймовірно, в основі такої хибної «творчості» лежить комплекс жалю до себе, що часто межує з ненавистю до світу. Доти, доки жаль до себе в глибині душі не переобразиться на любов, нас оточуватимуть вороги, яких ми створюємо спочатку в уяві, а згодом «притягуємо» в реальності. Проблема полягає в тому, що пошук ворога відбувається не тільки в міжособистісних відносинах, але й у відносинах між державами і народами, що загрожує мільйонам людей.

Краса відносин між людьми – феномен метаграницного буття, де людину супроводжують екзистенціали толерантності, свободи та любові. Саме в метаграницному бутті краса спілкування переростає у красу відносин, бо люди здатні не лише на діалог і обмін інформацією, а й на співтворчість. Остання об'єднує людей не формально, а екзистенціально, бо вони виконують спільну справу, яка несе задоволення й самореалізацію. У співтворчості люди спілкуються за моделлю «Я – Ти», а не «Я – Воно», бо творять спільний Всесвіт, спільну землю, спільне небо і мають спільний результат. Саме через співтворчість люди переживають справжню свободу, а не свавілля, свободу, поєднану з любов'ю, націлену на зростання та творіння, а не деструкцію. У співтворчості люди поступово доходять і до толерантності, яка є не просто вмінням тримати себе в руках, а по-справжньому поважати й розуміти Іншого. Отже, у співтворчості метаграницного буття переживається любов, здатна зробити красивими будь-які відносини.

Назвати любов найвищим проявом краси відносин видається очевидним. Постає непросте запитання: чи будь-яка любов має красу відносин? Відповісти на нього можливо, якщо виявити природу любові. Раціонально осмислити любов надзвичайно складно, але ми спробуємо це зробити, не претендуючи на однозначність.

Припустимо, що протилежністю любові є не свобода, а самотність, то звідси витікає, що природа любові в такому єднанні, що не пригнічує, а розкриває всі внутрішні можливості особистості. Любов – це найглибша повнота особистісного буття в єдності з іншою особистістю, світом і Абсолютом [3, с. 348], яка долає несвободу і самотність. Із позицій персоналістичної

філософії, яка розглядає особистісне начало людини як субстанцію та вищу цінність реальності, дійсна любов – це найглибше відчуття повноти особистісного буття і всеосяжної гармонії у переживанні цілісності – тої гармонії, яка виходить за будь-які межі; адже «саме в любові найбільшою мірою проявляється принципова відкритість особистісного буття людини» [1, с. 137]. Відкритість особистості найбільше виявляється в любові саме тому, що знаменує вихід за межі буденних і граничних ситуацій у метаграничне буття, у якому відбувається дійсне звільнення від самотності й відчуження людей від себе і світу тому, що любов є цілісним екзистенційним станом. Не можна не погодитися з сучасним українським автором А. Морозовим: «У любові поєднуються... і свобода (не можна примусити полюбити), і краса (ми любимо все, що прекрасне), і добро (у любові ми бажаємо блага іншому), і духовний смисл (ми не можемо звести любов до матеріальних хімічних процесів і реакцій у крові)» [6, с. 181].

В українській мові побутують слова «любов» і «кохання», іноді замінюючи одне одного, а іноді вступаючи в суперечності. В чому відмінність реальностей, що криються за ними? Можна стверджувати, що більшість людей (нехай і не завжди усвідомлюючи це) під закоханістю розуміють тимчасовий прояв любові, а почуття і стан, що вивершується над часом і буденністю, виражають словом «любов».

Любов веде до продовження людського роду, «саме любов (реалізована чи ні) запліднює ті твори культури або вчинки, що виходять за межі своєї генерації, саме любов може стати тим змістом безсмертя, який витісняє нудьгу [1, с. 138]. А. Морозов справедливо зазначає, що «там, де зникає любов, запановує відчуження, самотність і, врешті-решт, панічний страх смерті» [6, с. 180].

Любов підносить людське буття в стихію Вічності, адже вона «повсякчас творить нове життя, яке не може стримати або знищити сліпа стихія часу. Любов є процес творення життя-Вічності не тільки як гносеологічного чи міфопоетичного феноменів, це творення Вічності як екзистенційного феномену, більше того, феномену особистісного» [1, с. 138]. Любов підносить людину над стихією буденного буття, робить її

присутність у світі яскравою, неповторною, творчою. Все це відбувається тому, що «любов – елемент надприродного і духовно-трансцендентного в суто земному і тілесному, дивовижна подія, що вривається в повсякденну раціональність» [6, с. 181].

Саме любов, а не закоханість проголошується в міфі Платона про андрогінів – істот, які гармонійно об'єднували в одній особі риси чоловіка та жінки. О. Лосєв оцінює платонівську концепцію любові-еросу як надзвичайно плідну. Він зазначає, що плодом усякої любові є народження, але народження не лише тілесне, але й душевно-духовне: «Народжувати – справа божественна. Як тільки наша природа досягає певного віку, вона хоче народжувати і тілом, і душею» [4, с. 201]. На відміну від Платона, який говорить про перетворення тіла, одухотворення фізичної любові, О. Лосєв, який вийшов із надр християнської культури, висуває думку про те, що тілесність повинна зникнути і відродитися в одухотвореній формі, і це притаманно, на його думку, для Боголюдства – людства з іншою тілесністю, «яке підпорядкувало тілесність моральним імперативам, а тому дало їй більшу свободу» [цит. за 1, с. 142].

В. Франкл пов'язує любов із сутнісним ядром людського буття, це есенція, яка є чимось глибшим, ніж екзистенція. «Любов, – пише він, – є щось більше за емоційний стан; любов – це інтенціональний акт, спрямований на сутність іншої особистості. Така сутність у кінцевому підсумку не залежить від існування; «есенція» не залежить від «екзистенції», і, оскільки вона перебуває в свободі, вона має перевагу над «екзистенцією» [7, с. 249].

Отже, аналіз понять «спілкування» і «відносини» в контексті сучасних соціокультурних чинників дав змогу виокремити специфіку відносин як особливої, екзистенційної комунікації, наповненої моральною красою. Саме тому актуалізується проблема толерантності як феномену буденного, граничного та метаграничного буття. В метаграничному бутті толерантність ґрунтується на волі до любові та свободи. Вона є одним із найважливіших аспектів краси відносин, яка виявляється у взаєминах не лише між особистостями, але й між спільнотами, у свою чергу світоглядна толерантність є

підґрунтям миру в усьому світі. Ми дійшли висновку, що умовою трансформації краси спілкування в красу відносин є співтворчість, а любов усвідомлюється як вищий прояв краси відносин людей у суспільстві.

Список використаної літератури

1. Крилова С. Безсмертя особистості: ілюзія чи реальність? / С. Крилова. – К. : Сатсанга, 1999. – 160 с.
2. Крылова С. А. Красота как этическая категория // Хамитов Н.В., Крылова С.А. Этика: путь к красоте отношений. – К. : КНТ, 2007. – С. 42-83.
3. Крилова С. Любовь / С. Крилова // Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (гол. ред.); наук. редактори Л. В. Озадовська, Н. П. Поліщук. – К. : Абрис, 2002. – С. 348-349.
4. Лосев А.Ф. Эрос у Платона / А. Лосев // Философия. Мифология. Культура. – М. : Политиздат, 1991. – С. 188-198.
5. Мартел Я. Жизнь Пи / [пер. : И. Алчеева, Анна Блейз] / Янн Мартел. – К. : София, 2005. – 352 с.
6. Морозов А. Ю. Любовь і смерть: екзистенційні аспекти / А. Ю. Морозов. – К. : Слово, 2009. – 216 с.
7. Франкл В. Человек в поисках смысла / В. Франкл. – М. : Прогресс, 1990. – 368 с.
8. Хамитов Н. В. Философия. Бытие. Человек. Мир / Н. В. Хамитов. – К. : КНТ, Центр учебной литературы, 2006. – 456 с.

Светлана Крылова

ТОЛЕРАНТНОСТЬ И ЛЮБОВЬ КАК ОСНОВЫ КРАСОТЫ ОТНОШЕНИЙ В ОБЩЕСТВЕ

Рассматриваются проявления красоты отношений в обществе: толерантность и любовь. Анализируется феномен толерантности в обыденном, предельном и запредельном бытии. Доказывается, что в запредельном бытии толерантность базируется на воле к любви и свободе. Показывается красота отношений с врагом. Соотносятся понятия «красота общения» и «красота отношений». Условием трансформации красоты общения в красоту отношений считается сотворчество. Любовь осознается как высшее проявление красоты отношений в обществе.

Ключевые слова: красота отношений, красота общения, толерантность, любовь.

Svitlana Krylova

BEAUTY OF RELATIONS IN THE SOCIETY: TOLERANCE AND LOVE

Specifics of terms «communication» and «relations» in the context of modern socio-cultural factors is determined, specifics of relations as special, existential communication, as the actual maximum of communication, its straining is outlines. In this context the beauty of relations as existential communication, filled with moral beauty - responsibility, caring, tolerance is analyzed. The beauty of human relations presupposes respect others, their inner and outer space and outlooks. Therefore

problem of tolerance, which stands as one of the most important aspects of the beauty of relations, the ability to restrain them and maintain others, causing a constructive communication (the beauty of relations) is actualized. The basis of tolerance is the other person's living space values. Scientist considers ideological tolerance, as a condition of world peace, constructive socio-economic and cultural development of all nations? is the beauty of relations cornerstone not only between individuals but also between communities,. However, according to the scientist, tolerance can have negative effects: in particular the pseudo-tolerance (cowardice, fear of the powerful - parents, teachers, boss), will to power, resulting in tolerance turns into technology of manipulation. It is substantiated real, mature tolerance, motivated by freedom and love leads to the beauty of relations in life of the individual and society, it makes life fulfilling and creative. Problem of biased understanding of tolerance and proper behavior in aggressive situations resulting in the transformation of person into sacrifice is defined. The importance to find the «golden mean» between the position of the tolerant victim, eager to please everyone, forgetting about dignity, and militant fighter against evil, who sees a potential enemy in every person, is emphasized. The author believes that the beauty of human relations - is a phenomenon of metalimited existence where person is accompanied by existential tolerance, freedom and love. It is determined that the person's openness reveals the most in love, it marks moving outside the everyday situations into meta limited existence, where the real relief from loneliness and alienation from self and the world take place. It happens because love is a holistic existential condition. The condition of transformation the beauty of communication into the beauty of relations is co-creation. Love is recognized as the highest expression of beauty of relations in society..

Key words: *the beauty of relations, the beauty of communication, tolerance, nature of love.*

Одержано 12.09.2013 р.